

A red flag with a white cross, resembling the Eurasian flag, waving on a green pole against a light blue sky.

EESC

Eastern Europe Studies Centre

KONSTANTINAS ANDRIJAUSKAS

LIETUVOS IR KINIJOS ATSISIEJIMAS TRANSATLANTINIO SUARTĖJIMO SĄLYGOMIS

ANALITINĖ PUBLIKACIJA

RYTŲ EUROPOS STUDIJŲ CENTRAS

2021 m. rugpjūtis

© VU IRPS photo

Konstantinas Andrijauskas – RESC Kinijos tyrimų programos asocijuotasis ekspertas ir VU TSPMI Azijos studijų ir tarptautinės politikos docentas. 2014 m. apgynė daktaro disertaciją Kinijos ir Rusijos tarpusavio santykių tema. Dalyvavo mokslinėse stažuotėse Kinijos Fudanio (Šanchajus, 2011 m.) ir Džedziango (Hangdžou, 2013 m.) universitetuose ir JAV Kolumbijos universitete (Niujorkas, 2017 m., Fulbright tyrėjo stipendija). Paskelbė kelias dešimtis akademinio pobūdžio publikacijų; vienos mokslinės monografijos autorius (2016 m.) ir vienos bendraautorius (2018 m.); Kinijos tyrėjų Vidurio ir Rytų Europoje konsorciumo ir Europos Kinijos studijų asociacijos narys.

Santrauka

- Dabartinės Vyriausybės pradėta santykių su Kinija peržiūra jau pasireiškė reikšmingu atsisiejimu nuo Azijos milžinės politiniu-diplomatinio ir ekonominiu-technologiniu lygmenimis.
- Lietuvos naudai šis procesas vyksta nuo Tiananmeno krizės nematyto Kinijos ir Vakarų tarpusavio santykių nuosmukio ir ES ir JAV transatlantinio suartėjimo sąlygomis.
- Nuo šių metų pavasario kiek netikėtai Lietuva Kinijos klausimu gali save pozicionuoti ne tik kaip vertybiškai nuoseklią ir drąsią, bet ir toliaregišką ir aktyvią Vakarų pasaulio atstovę.
- Atsižvelgiant į tokias globalias tendencijas ir pačios Kinijos elgesį pastarąjį dešimtmetį, jos reakcija į Lietuvos veiksmus kol kas buvo gana korektiška ir pamatuota.
- Kartu su pandemijos poveikiu tai suteikė vertingą progą pasiruošti potencialiam Kinijos atsakui ir atidžiau panagrinėti anksčiau pakankamai dėmesio nesulaukusias sąveikos sritis.
- Trumpuoju laikotarpiu Kinijos atsako pirmiausia galima sulaukti palyginti neskausmingų viešųjų ryšių atakų ir potencialiai žalingesnių ekonominio poveikio priemonių pavidalu.
- Ekonominėms rizikoms atremti būtinos konsultacijos tarp suinteresuotų viešojo ir privačiojo sektorių atstovų ir diplomatinės diversifikacijos Azijoje ekonominiai dividendai.
- Įgyjant atsparumą Kinijai nacionaliniu mastu, privalu atkreipti dėmesį į žemesnius, todėl mažiau matomus sąveikos lygmenis, pirmiausia paradiplomatinį ir akademinį.
- Paradiplomatiniame (miestų ir regionų) bendradarbiavimo lygmenyje būtina lygiavertiškai bendrauti su mažosiomis šalies savivaldybėmis – kiek netikėtu Kinijos dėmesio centru.
- Ne mažiau grėsmių kelia bendradarbiavimas su kiniais akademinėje, pirmiausia gamtos mokslų ir technologijų, srityje, todėl šiai sričiai taip pat reikia skirti ypatingą dėmesį.
- Esminiu papildomu Lietuvos ir Kinijos tarpusavio santykių principu visuose jų lygmenyse, nuo nacionalinio iki akademinio, turi tapti skaidrumas.

Įvadas

2019 m. pirmą kart tokiu mastu išryškėjęs Lietuvos santykių su Kinija iššūkis išliko svarbus, nors ir gerokai pakitusiu turiniu, rengiant dabartinę analitinę studiją 2021 m. viduryje. Kaip buvo atskleista ankstesnėse šiai temai skirtose RESC publikacijose, 2019-ieji tapo savotišku šoko dvišaliams santykiams laikotarpiu¹, lėmusiu abipusį „kaukių nusimetimą“ pirmaisiais COVID-19 pandemijos metais². Tai, ką abi šalys pamatė, nepatiko nė vienai iš jų. 2020 m. pabaigoje prisaikdinta 18-oji Lietuvos Vyriausybė tuoj pat ėmėsi vieno iš savo deklaruotų užsienio politikos prioritetų – esminės santykių su gimstančia Azijos supergalia peržiūros. Tai, kas įvyko po to, galima sąlygiškai apibendrinti pastaraisiais metais Kinijos ir JAV tarpusavio sąveikos trajektoriją apibūdinančia (strateginio) „atsisiejimo“ (angl. *decoupling*) sąvoka.

Iš tiesų per pirmąjį 2021 m. pusmetį mūsų šalis atsisiejo nuo Kinijos dviem pagrindiniais lygmenimis. Politiniu-diplomatiniu lygmeniu Lietuva pirmoji pasitraukė iš 17+1 santykių tarp Kinijos ir Vidurio ir Rytų Europos (VRE) šalių bloko, taigi šis santykių formatas sugrįžo prie pradinės skaitinės išraiškos 16+1³, pranešė apie planus steigti savo verslo atstovybę Taivane⁴ ir ėmėsi papildomai diversifikuoti užsienio politiką Azijos ir Ramiojo vandenyno regione, paskelbdama apie ambasadų atidarymą Pietų Korėjoje ir Singapūre⁵. Ne mažiau svarbiu ir pirminę „atsisiejimo“ vartoseną tarptautinių santykių kontekste labiau atitinkančiu ekonominiu-technologiniu lygmeniu Lietuva ne tik įstatymu eliminavo „Huawei“ iš penktosios kartos (5G) mobiliojo ryšio tinklo kūrimo proceso⁶, bet ir uždraudė šalies kritinės infrastruktūros objektuose diegti savo įrangą kitai kontroversiškai Kinijos įmonei – „Nuctech“⁷. Būtina pažymėti, jog, nepaisant agresyvios ir rusiškąjį propagandinį diskursą stebėtinai primenančios Kinijos žiniasklaidos (ir ją apspitusios „trolių armijos“) retorikos⁸, oficiali Pekino reakcija į šiuos pokyčius bent kol kas atrodo gana korektiška ir pamatuota (su svarbia, tačiau laukta abipusio ambasadorių atšaukimo išimtimi). Akivaizdu, kad Kinijai reikia laiko įvertinti tai, kas įvyko, o atsargumą beveik neabejotinai skatina ir siekis neišgąsdinti daugelio jos atžvilgiu svyruojančių šalių, tarp jų ir VRE.

Taip susiklosčiusi tarpusavio santykių padėtis kartu su tebesitęsiančia pandemija suteikia tam tikrą atokvėpio laikotarpį⁹, kurį prasminga išnaudoti ne tik užsienio politikos formuotojams, ruošiantis potencia-

liam Kinijos atsakui, bet ir tyrėjams, siekiant atidžiau panagrinėti anksčiau dvišalių santykių analizės paraštėse buvusias arba naujai iškilusias temas. Todėl šioje analitinėje publikacijoje dėmesio skiriama ir bendradarbiavimui su Kinija subnacionalinėje ir akademinėje srityse. Vis dėlto pirmiausia glaustai aptariamas platesnis nagrinėjamų santykių kontekstas pabrėžiant transatlantinį JAV ir ES suartėjimą, ypač Kinijos klausimu.

1. Santykių kontekstas: išorinių iššūkių kupinas pavasaris

Lietuvai švenčiant 31-ąsias nepriklausomybės nuo SSRS metines ir pasauliui minint pirmąją COVID-19 pandemijos sukaktį, 2021 m. kovo 11 d. pasibaigusi neįprastos svarbos Kinijos Nacionalinio Liaudies Kongreso (fasadinio šalies parlamento) kasmetinė sesija ne tik patvirtino Pekino ryžtą panaikinti Honkongo politinės autonomijos likučius, bet ir priėmė visos šalies socioekonominės plėtros 14-ąjį penkmečio planą 2021–2025 m. laikotarpiui, kuriame pabrėžiama vadinamosios dvigubos apyvartos (angl. *dual circulation*, kin. *shuang xunhuang*) ekonominė strategija, iš esmės reiškianti didesnę pirmenybę vidaus rinkai pastaraisiais metais jai ne tokios palankios tarptautinės aplinkos atžvilgiu¹⁰. Pabrėžtina, kad abi iniciatyvos nemaža dalimi atliepia didžiausią valdančiosios Kinijos komunistų partijos (KKP) baimę – savo politinio monopolio praradimo ar net šalies griūties scenarijų SSRS pavyzdžiu.

Jau kovo 22 d. Kinijos nuogaustavimai dėl požiūrio į ją tarptautinėje arenoje kaitos buvo daugiau negu aiškiai patvirtinti paskelbus apie suderintas JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės (JK) ir ES sankcijas keturiems jos aukšto rango pareigūnams ir vienai institucijai už uigūrų ir kitų musulmonų etnokonfesinių grupių Sindziango regione žmogaus teisių pažeidimus¹¹. Tą pačią dieną Kinija, atrodytų, bandydama imperiniu duoklių sistemos pavyzdžiu nubausti jos spaudimui esą mažiausiai atsparų šio naujojo atlantizmo proceso dalyvį (t.y. ES), ypač pamokomu tonu pranešė apie savo sankcijas keturioms Europos institucijoms ir dešimčiai asmenų, atstovaujančių plačiam politiniam ir pareigybių spektrui, tarp jų ir Seimo narei Dovilei Šakalienei¹².

Toks Pekino žingsnis sukėlė priešingą, nei jis tikriausiai tikėjosi, reakciją tiek ES, tiek nacionaliniu Lietuvos lygmeniu. Gegužės 20 d. Europos Parlamentas didžiule balsų persvara nusprendė įšaldyti ir taip prieštaringai vertinamo Visapusiško investicijų susitarimo su Kinija ratifikavimo procesą, kol ji nepanaikins minėtų sankcijų, taikomų ir penkiems jo nariams¹³. Tą pačią dieną Lietuvoje vėlgi didžiule balsų dauguma buvo

priimta Seimo rezoliucija „Dėl masinių, sistemingų ir sunkių Kinijos vykdomų žmogaus teisių pažeidimų ir uigūrų genocido“¹⁴.

Apibendrinant pažymėtina, kad prasidedant 2021 m. vasarai Kinijos ir Vakarų tarpusavio santykius buvo galima apibūdinti kaip atsidūrusius žemiausiame lygyje per beveik trečdajį šimtmečio, t. y. nuo 1989 m. Tiananmeno žudynių. Tai konstatuoti pirmiausia leidžia būtent pasikeitusi ES laikysena, nes anglakalbėje liberalaus demokratinio Vakarų pasaulio dalyje (JAV, JK, Kanada, Australija) šiuo klausimu jau kelerius metų regimas žymiai didesnis nuoseklumas ir tęstinumas. Nepaisant to, kad dar 2019 m. kovą ES pavadino Kiniją savo „sistemine varžove“¹⁵, dvejus metus Briuselio ir didžiausių Sąjungos valstybių narių – Vokietijos, Prancūzijos, Italijos, Ispanijos ir Lenkijos – pozicija jos atžvilgiu svyravo nuo pabrėžtinai pragmatiškos iki palyginti palankios.

Vis dėlto svarbiausi tokį požiūrį nulėmę argumentai šiandien neatrodo tokie tvirti kaip anksčiau. Pirma, toliau blogėjanti žmogaus teisių padėtis Kinijoje (ypač Sindziango ir Honkongo atvejais), nenoras nuoširdžiai bendradarbiauti aiškinantis pandemijos ištakas ir galiausiai tarp ryžtingumo ir agresyvumo svyruojanti vadinamoji Kinijos „vilko kario diplomatija“ kelia pagrįstų abejonių dėl Briuselio galimybių paveikti Pekino elgesį. Antra, nepaisant to, kad Kinija 2020 m. pirmąkart tapo didžiausia ES prekybos partnere¹⁶, ir stebėtino Europos verslo subjektų ryžto ne tik tęsti, bet ir didinti savo įsitraukimą į šią rinką¹⁷, žemyne pagaliau įsibėgėjusi vakcinacija leidžia blaiviau vertinti Kinijos, kaip ekonominio gelbėjimosi rato, perspektyvą. Trečia, bene daugiausia žadėjęs bendradarbiavimas sprendžiant globalius klausimus (klimato kaita, laivybos arterijų saugumas, kova su skurdu ir pagalba plėtrai,

tarptautinis terorizmas) ne tik vis labiau rodo nevienodą Briuselio ir Pekino kiekvieno iš jų interpretaciją, bet ir sugrįžo į naujosios administracijos Vašingtone dėmesio centrą, kaip pademonstruota birželio 12 d. G7 viršūnių susitikime (dalyvaujant ir ES) JAV paskelbus apie savo infrastruktūros planą besivystančioms šalims¹⁸. Konkurencinė dinamika šioje srityje su Kinijos Juostos ir kelio iniciatyva, tikėtina, taps vienu įdomiausių globalios politinės ekonomijos procesų, ypač turint omenyje, kad visos keturios Europos atstovės G7 (ir Kanada) priklauso ir Pekine įkurtam Azijos infrastruktūros investicijų bankui. Ketvirta, jokių teigiamų prošvaisčių nerodantys ES santykiai su Kremliumi ir pastarojo autoritarizmo ryškėjimas ne tik šalies viduje, bet ir tarp abiejų galių tiek geografiškai, tiek vertybiškai atsidūrusioje Baltarusijoje kelia didelių abejonių dėl pastaraisiais metais įtakingų Europos politikų – nuo Emmanuelio Macrono iki Heiko Maaso – gana nedviprasmiškai reikštų vilčių dėl Rusijos patraukimo į Vakarų pusę strateginėse varžytuvėse su Kinija. Nors Maskvos ir Pekino suartėjimas, ypač po 2014 m. Krymo aneksijos, atrodo akivaizdus¹⁹, iki tikro tarpusavio aljanso dar toli, o jų veiksmai ES ar VRE²⁰ atžvilgiu bent kol kas nesuferuoja veiksmų derinimo, nebent mokymasi vienas iš kito. Rusijos ir Kinijos tarpusavio santykių tema neabejotinai išliks aštri vien dėl sąmoningų pirmosios pastangų komunikacijoje su Vakaraais, todėl užkirsti kelią jos, kaip „svyruojančios šalies“ (angl. *swing state*), globalioje galių konfigūracijoje įvaizdžiui tarp mūsų sąjungininkų, tad ir tokio scenarijaus praktiniam įgyvendinimui turėtų būti vienas iš Lietuvos užsienio politikos prioritetų. Sugrįžtant prie Kinijos, toliau nagrinėjamos dvi bendradarbiavimo su Lietuva sritys, apie kurias ankstesnėse analitinėse studijose tebuvo trumpai užsiminta.

2. Subnacionalinis bendradarbiavimas

COVID-19 pandemija leido patirti tam tikrą sveikintiną atokvėpį iki jos pradžios sparčiai besiplėtojusių, tačiau nepelnytai mažai dėmesio sulaukusių ar nuvertintų santykių su Kinija sričių atvejais. Iš tiesų iki 2020 m. abiejų šalių subnacionalinių vienetų (miestų ir regionų) bendradarbiavimo mastas buvo pasiekęs istoriškai beprecedentį lygį tarpusavio vizitų ar daugiašalių forumų ir asociacijų 16+1 formato rėmuose pavidalu. Pirmojoje K. Andrijausko analitinėje studijoje jau atskleista, kad nemažai Lietuvos savivaldos subjektų yra užmezgę bent nominalius santykius su Kinijos miestais ir regionais, o bene įdomiausiu šios sąveikos pavyzdžiu tapo 11 milijonų gyventojų savo aglomeracijoje turinčio Harbino megapolio mero 2019 m. spalio vidurio vizitas į savo partnerį Rokiškį (mažiau nei 12 000 gyventojų)²¹. Kaimyninėje Lenkijoje šiai temai skirto didelio ir daugeliu atžvilgių unikalaus tyrimų projekto rezultatai atskleidė, kad vadinamoji Kinijos paradiplomacija bent jau didžiosiose Europos valstybėse ypač suaktyvėjo nuo Juostos ir kelio iniciatyvos paskelbimo²² ir pasireiškė didėjančia bendradarbiavimo sričių įvairove prie tradiciškesnių ekonominių santykių ir akademinų mainų temų vis labiau prisidedant kovai su klimato kaita ir aplinkosaugai. Pabrėžtina, kad būtent paradiplomatiniame lygmenyje išryškėjusiame ekonominių, mokslinių ir savivaldos subjektų trikampyje klojamas pagrindas ne tik prekybiniam ar investiciniam, bet ir akademiniam bendradarbiavimui su Kinija (žr. toliau)²³.

K. Andrijausko kartu su kolegomis tyrėjais iš VRE 2020 m. pavasarį išleistoje analitinėje studijoje, be kita ko, atskleista, kad subvyriausybiniai santykiai tarp Kinijos ir regiono šalių ne tik tapo viena iš svarbiausių bendradarbiavimo 16+1 formatu išraiškų, bet ir VRE vyriausybių ilgai nebuvo suvokiami kaip politiniai, todėl didesnio jų dėmesio verti klausimai, nepaisant jau matomo kai kurių svarbesnių jų regionų ekonominės darbotvarkės poveikio nacionalinio lygmens sprendimams Kinijos naudai. Vis dėlto 2019 m. įsiplieskęs ginčas tarp Prahos savivaldos ir Kinijos išryškino potencialias tokių santykių grėsmes, didžiąja dalimi kylančias iš to, kad visos Kinijos tarptautinio bendradarbiavimo apraiškos galų gale priklauso nuo politinės Pekino valios²⁴. Verta pri-

minti, jog palyginti didesnis sostinių tarptautinės darbotvarkės poveikis nacionaliniam lygmeniui pasireiškė ir Lietuvos atveju, kai liūdnai pagarsėjusio 2019 m. rugpjūčio 23 d. incidento netiesioginiai atgarsiai pasiekė ir Vilniaus meriją²⁵.

Išnagrinėjus 2021 m. vidurvasarį viešai prienamą informaciją apie konkrečias Lietuvos ir Kinijos subnacionalinio bendradarbiavimo apraiškas, galima konstatuoti, kad duomenys iš tiesų atskleidžia stebėtiną tokių ryšių intensyvumą, tačiau kartu yra gana fragmentiški ir priešaringi. Kaip ir galima tikėtis, seniausi partnerystės susitarimai sudaryti didžiausių šalies miestų. Įdomu tai, kad pirmas šioje srityje buvo Kaunas, pasirašęs bendradarbiavimo sutartį su Siamenu dar 2000 m.²⁶, taip aplenkdamas Vilnių, su Guangdžou didmiesčiu susigiminiavusį 2006 m., nepaisant dar 1998 m. įtvirtinto analogiško santykių statuso su Taivano faktine sostine Taipėjumi²⁷. Tiesa, turint omenyje vos keletą naujienų apie kultūrinio pobūdžio įvykius²⁸, neatrodo, kad bent viena iš šių trijų partnerysčių pasižymėtų konkretesniu ir tvaresniu turiniu. Kita vertus, 2004 m. pasirašius bendradarbiavimo ketinimų protokolą gerokai intensyvesni ryšiai, apimantys ir abipusius valdininkų vizitus²⁹, susiklostė tarp Klaipėdos ir Čingdao uostamiesčių³⁰, nors oficialiojoje Lietuvos jūrų vartų savivaldybės interneto svetainėje pateiktame partnerių sąrašė šio vieno didžiausių Kinijos uostų nėra³¹.

Kaip ir daugumos 16+1 formatui tebeprispaunčių šalių, Lietuvos subnacionalinis bendradarbiavimas su Kinija ypač suaktyvėjo nuo šios platformos įkūrimo ir Xi Jinpingo atėjimo į valdžią. 2012 m. rudenį Lietuvos savivaldybių asociacija (LSA) neilgai trukus po pirmojo savo atstovų vizito į Kiniją³² pa-

skelbė apie tarpusavio susitarimo dėl bendradarbiavimo vietos savivaldos srityje pasirašymą su Kinijos liaudies ryšių su užsienio šalimis asociacija (angl. *Chinese People's Association for Friendship with Foreign Countries* – CPAFFC)³³, su kuria iki tol bendradarbiauta daugiau nei dešimt metų, įskaitant Kinijos atstovų vizitus 2003 ir 2006 metais³⁴. Nepaisant savo pabrėžtinai „nevyriausybinės“ retorikos, CPAFFC yra tiesiogiai siejama su KKP Jungtiniu frontu, kurio tikslas yra plėsti partijos įtaką į jai nepriklausančius elito ir plačiosios visuomenės sluoksnius tiek šalies viduje, tiek užsienyje³⁵. Čia verta priminti Jungtinio fronto vaidmenį 2019 m. rugpjūčio 23 d. diplomatiniam incidente Vilniuje³⁶, o būtent CPAFFC – ginče Prahoje³⁷.

Aktyvesniame subnacionalinių santykių etape būta bent šešių LSA vadovybės vizitų į Kiniją 2012–2019 metais, delegacijose dalyvaujant dar mažiausiai dešimties mažesnių Lietuvos savivaldybių merams ar jų pavaduotojams³⁸. Nepaisydami žiniasklaidoje kartkartėmis pasirodančios kritikos dėl lėšų ir energijos švaistymo kelionėms³⁹, skaidrumo stokos⁴⁰ ir vertybinių klausimų⁴¹, bendradarbiavimo sutartis su Kinijos savivaldos subjektais pasirašė Kauno (2015 m. su Džiašano apskritimi)⁴², Rokiškio (2017 m. su Harbinu)⁴³ ir Jonavos (2019 m. su Siudžou miestu) rajonai⁴⁴, nors pastarojo oficialiojoje interneto svetainėje⁴⁵ šios informacijos nėra. Apie bendradarbiavimą, pradedamą ketinimų memorandumo pasirašymu, paskelbė ir Alytus (2014 m. su Ningbo miestu)⁴⁶ bei Anykščiai (2018 m. su Pengdžou miestu)⁴⁷. Vis dėlto rengiant studiją nepavyko aptikti rimtesnių tokio bendradarbiavimo dividendų lietuviams pavyzdžių, nors tam, suprantama, galėjo padaryti įtakos tebesitęsianti pandemija.

3. Akademinis bendradarbiavimas

2021 m. sausį Kauno Vytauto Didžiojo universitetas (VDU) paskelbė apie pasirašytą bendradarbiavimo sutartį su Nankino aeronautikos ir astronautikos universitetu (angl. *Nanjing University of Aeronautics and Astronautics* – NUAA). VDU informaciniame pranešime⁴⁸ teigiama, kad taip „siekiama įtvirtinti jau daugiau nei 10 m. plėtojamus ryšius tarp dviejų aukštojo mokslo įstaigų bei užtikrinti mokslinių tyrimų vykdymą“. Nepaprastai atviru ir daug pasakančiu pagrindinio tarpukario Lietuvos universiteto atstovo pripažinimu, šiai Kinijos įstaigai „buvo svarbu oficialiai įtvirtinti jau ne vienerius metus trunkantį bendradarbiavimą“ ir „turėti partnerių Europoje“, na, o pačiam VDU – „gauti papildomą finansavimą iš Kinijos <...> Vyriausybės“. Ten pat teigiama, kad „universitete veikiančio klasterio „Išmaniosios technologijos ir medžiagos taikomojoje fizikoje“ mokslininkai su minėta institucija bendradarbiauja jau daugiau nei 10 metų, vykdamy ten kasmet ir skelbiant šią naujieną įgyvendindami Lietuvos mokslo tarybos finansuojamą bendrą projektą „Skraidančių mikrorobotų naujo tipo judesio vykdyklių kūrimas“⁴⁹.

Bendradarbiavimo su Kinijos universitetais, ypač aukštųjų technologijų srityje, tema jau kurį laiką pagrįstai traukia Vakarų šalių politinės, saugumo ir akademinės bendruomenių dėmesį. Vis dėlto VDU sprendimas verčia stebėtis net ir bendrame augančio nepasitikėjimo Kinijos aukštojo mokslo institucijomis kontekste. Australijos strateginės politikos instituto (ASPI) sukurtoje Kinijos gynybos universitetų duomenų bazėje⁵⁰ ilgametis kauniečių partneris įvardijamas kaip itin slapta, labai didelę grėsmę kelianti, bent kartą užsienyje į oficialius bendradarbiavimo apribojimų sąrašus patekusi ir į šnipinėjimo skandalą įsivėlusį institucija⁵¹. Pabrėžtina, kad visoje duomenų bazėje, į kurią įtraukta daugiau nei pusantro šimto įstaigų, visus šiuos kriterijus atitinka tik keturios, o paties NUAA dvigubos paskirties pobūdį sufleruoja ne tik jo pavadinimas, bet ir plačiai žinomas „septynių nacionalinės gynybos sūnų“⁵² statusas.

Įrodymų apie akademinio bendradarbiavimo su Kinija grėsmes šandien jau nereikia ieškoti toli. Praėjus vos dviem mėnesiams po minėtos

sutarties paskelbimo, Estijoje už šnipinėjimą Kinijai buvo nuteistas žymus jūrų tyrinėtojas, Talino technologijos universiteto mokslininkas, turėjęs savo šalies ir NATO leidimus dirbti su įslaptinta informacija. Estų žvalgybininkų teigimu, jį užverbuoti pavyko dėl tradicinių žmogiškųjų silpnybių, tokių kaip antai pinigai ir pripažinimo poreikis⁵³. Vietos sinologai dar prieš metus buvo atkreipę dėmesį į akademinio bendradarbiavimo su Kinija grėsmes⁵⁴, pasaulyje pasireiškiančias trimis esminiais būdais: vadinamąja švelniąja galia naudojančias kultūrinio ir humanitarinio mokymu, poveikiu per bendrus tyrimų projektus ir paprasčiausiu šnipinėjimu. Nors tuo metu Estijoje jau žinota apie bent vieną su kinais susijusį akademinės savicenzūros atvejį, šnipinėjimą Kinijai įsivaizduoti dar buvo sunku.

Panašiai 2020 m. pabaigoje slovakų tyrėjų išleistoje analitinėje studijoje, kurioje nagrinėjamas Slovakijos akademinis bendradarbiavimas su Kinija, atskleista, kad net 25 iš 113 atvejų sąveikauta su Kinijos akademinėmis institucijomis, susijusiomis su Liaudies išsivadavimo armija, tarp jų – su trimis iš septynių minėtų „nacionalinės gynybos sūnų“. Vis dėlto labiausiai pagarsėjęs Kinijos akademinės skvarbos į VRE atvejįs bent kol kas yra tebesitęsianti vidaus politinių rietenų artėjant visuotiniams rinkimams objektu tapusi elitinio Šanchajaus Fudanio universiteto padalinio steigimo Budapešte istorija⁵⁵.

Verta pažymėti, kad visais minėtais atvejais Kiniją domina pirmiausia bendradarbiavimas gamtos mokslų ir technologijų srityse socialinių mokslų sąskaita. Pastarieji laikomi politiškai jautresniais ne tik šalies viduje, bet ir užsienyje, kaip vaizdžiai rodo dviejų tyrėjų ir vieno smegenų centro įtraukimas į jau minėtas sankcijas europiečiams. Suprantama, kad Lietuvai

tampant aukštųjų technologijų valstybe, o jos universitetams pamažu kylant tarptautiniuose reitinguose Kinijos dėmesio akademiniame ir tyrimų srityse sulaukiama vis daugiau.

Išnagrinėjus 2021 m. vidurvasarį viešai prienamąs duomenis apie keturių didžiausių Lietuvos universitetų tarptautinį bendradarbiavimą, galima konstatuoti keletą dalykų. Dvišales sutartis su Kinijos akademinėmis institucijomis yra sudarę visi „didžiojo ketverto“ atstovai – Vilniaus universitetas (VU; penkios sutartys)⁵⁶, Vilniaus Gedimino technikos universitetas (VGTU; trys sutartys)⁵⁷, Kauno technologijos universitetas (KTU; penkios sutartys)⁵⁸ ir jau aptartas VDU (šešios sutartys)⁵⁹. Išskyrus VU, visuose likusiuose sąrašuose yra Kinijos institucijų, įtrauktų į minėtą ASPI duomenų bazę: VGTU – dvi, KTU – dvi, VDU – keturios. Tarp potencialiai pavojingiausių Lietuvos mokslo institucijų partnerių Kinijoje išsiskiria ne tik NUAA (kuri, beje, VGTU sąraše yra, o VDU – ne), tačiau ir Pekino technologijos institutas (PTI)⁶⁰ – kitas „septynių nacionalinės gynybos sūnų“ statuso universitetas, sudaręs bendradarbiavimo susitarimus su abiem Kauno universitetais. Vis dėlto, išskyrus minėto VDU ir NUAA mokslinio projekto atvejį, kitų galimai pavojingos konkrečios dvišalės sąveikos pavyzdžių neaptikta⁶¹.

Galiausiai liepos pradžioje VU paskelbė apie savo Konfucijaus instituto (KI), vienintelio šalyje, naują partnerystę su Šanchajaus Rytų Kinijos edukologijos universitetu (angl. *East China Normal University*), kuris, priešingai nei iki tol 10 metų šią funkciją vykdęs Liaoningo universitetas, yra ASPI duomenų bazėje, tiesa, mažos rizikos kategorijos grupėje⁶². Pažymėtina, kad per daugiau nei dešimtmetį VU KI nebuvo įsivėlęs į jokią neigiamos potekstės istoriją, savo veikloje apsiribodamas pabrėž-

tinai nepolitinėmis kalbos ir kultūros temomis, todėl belieka tikėtis, jog naujos administracijos Kinijos pusė⁶³ išlaikys šią apgalvotą liniją, nepaisant, o galbūt kaip tik dėl Kinijoje pastaraisiais metais vykdomų visos institutų sistemos reformų⁶⁴. Kinijos inicijuoto akademinio bendradarbiavimo srityje išryškėjęs sąlyginai didesnis dėmesys gamtos mokslams ir Kaunui pasireiškė ir šiuo atveju kovo pabaigoje paskelbus apie antrosios Konfucijaus klasės Lietuvoje atidarymą KTU inžinerijos licėjuje⁶⁵. Pirmoji tokia kinų kalbos ir kultūros populiarinimo mokykliniu lygmeniu institucija nuo 2014 m. veikia VGTU inžinerijos licėjuje⁶⁶.

Išvados ir rekomendacijos

Kalbant apie Lietuvos ir Kinijos tarpusavio santykius, 2021 m. viduryje galima konstatuoti keletą dalykų. Pirma, vos per pusmetį mūsų šalis reikšmingai atsisiejo nuo Azijos milžinės politiniu-diplomatiniu ir ekonominiu-technologiniu požiūriais, o Kinijos pirminė reakcija į šį politikos pokytį buvo nuosaikesnė, nei leido tikėtis pastaraisiais metais pasauliniu mastu išryškėjusi jos „vilko kario diplomatija“. Antra, dar 2020 m. pabaigoje, kai buvo paskelbta apie Visapusišką investicijų susitarimą, pernelyg radikali santykių su Kinija peržiūra galėjo sukelti ne tik kaimynų VRE, bet ir didžiųjų ES šalių nuogąstavimus dėl bereikalingo joms ekonomiškai svarbaus partnerio provokavimo, o žvelgiant iš šios dienos perspektyvos toks Lietuvos užsienio politikos pokytis atrodo ne tik drąsus, bet ir pakankamai apskaičiuotas, savalaikis ir net toliaregiškas⁶⁷. Trečia, toks Lietuvai palankesnis kontekstas sisteminiu požiūriu yra nulemtas lygiagrečiai vykstančių ES ir Kinijos santykių blogėjimo ir transatlantinio suartėjimo pasikeitus prezidentinei administracijai JAV procesų. Ketvirta, išimtinai dvišalių santykių su Pekinu aplinkybės taip pat išlieka palankios Vilniui dėl pandemijos sąlygomis mažesnių ekonominių kontaktų ir priverstinio Kinijos atsargumo, siekiant neišgąsdinti daugiau panašioje padėtyje atsidūrusių šalių. Taip atsiradusį taktinį atokvėpio laikotarpį Lietuvos sprendimų priėmėjams siūloma išnaudoti kaip įmanoma produktyviau laikantis šių rekomendacijų:

1. Turint omenyje, kad potencialiai daugiausia žalos Lietuvai gali kelti Kinijos ekonominio poveikio priemonės, būtina tinkamai pasiruošti tokiems scenarijams tarpusavyje sąveikaujant suinteresuotiems viešojo ir privačiojo sektorių atstovams, ypatingą dėmesį skiriant potencialiai alternatyvių Azijos, ir ne tik, rinkų pažinimui. Ankstesni tarpusavio santykių atšalimo precedentai ir Kinijos praktika kitais užsienio politikos įgyvendinimo atvejais ypač sufleruoja rinkos protekcionizmo priemones nuo sektorinių prekybos derybų įšaldymo iki draudimo importuoti produkciją ar biurokratinių kliūčių šalyje jau dirbančių užsienio įmonių veiklai kūrimo. Bet kokiuose verslo subjektų planuose pradėti ar plėsti veiklą Kinijoje reikėtų įvertinti tokį kontekstą.

2. Ruoštis siūloma ir tikėtina koordinuotai viešųjų ryšių atakai prieš šalį, nors Kinijos žiniasklaidos naratyvai šiuo klausimu kol kas panašūs į Rusijos ir todėl gali būti atremiami analogiškais būdais. Priešingai nei daugeliui mūsų sąjungininkų, Lietuvai negali būti metami Kinijos mėgstami kaltinimai dėl (neo)kolonijinės praeities, taip bandant atremti kaip moraliai neteisingą kritiką dėl žmogaus teisių padėties šalyje, ypač Tibeto, Sindziango ir Honkongo atvejais, todėl mūsų sprendimų priėmėjai eskaluodami šį klausimą tarptautinėje arenoje gali jaustis tvirčiau. Atsižvelgiant į pabrėžtinai suasmenintą Kinijos paskelbtų sankcijų pobūdį ir net jos „privatinių“ įmonių aktyviai renkama asmeninę informaciją apie Lietuvos ir likusio pasaulio sprendimų priėmėjus⁶⁸, galima tikėtis ir daugiau *ad hominem* tipo retorinių ir juridinių išpuolių, bet, kaip ir geriau žinomu Rusijos atveju, jų potencialios žalos mastas neturėtų būti didelis.
 3. Dėl pandemijos nutrūkus iki tol sparčiai augusiam subnacionaliniam bendradarbiavimui su Kinija, šią progą privalu išnaudoti savivaldos subjektų atstovų konsultacijoms ir informuoti juos apie tokių kontaktų keliamas ekonomines ir kitokias grėsmes. Analizė atskleidė, jog sparčiausiai šie santykiai pastarąjį dešimtmetį yra plėtojami mažųjų Lietuvos savivaldybių, todėl į jų pagrįstus lūkesčius ir ambicijas privalu atsižvelgti nacionaliniu lygmeniu. Būtina priminti, kad tokią tendenciją skatino ne tik ribotos daugelio šalies rajonų ekonominės ir tarptautinio bendradarbiavimo, kartu ir paprasčiausių kelionių į tolimąjį užsienį, galimybės, bet ir ankstesnių vyriausybių faktinis tokio elgesio palaikymas. Turint omenyje paradiplomatinį šios sąveikos pobūdį, sprendimų priėmėjams siūloma patiems proaktyviai inicijuoti panašius ryšius su Taivanu, o reanimuota Vilniaus ir Taipėjaus partnerystė galėtų tam pasitarnauti kaip sėkmingas pavyzdys.
 4. Ne mažiau dėmesio iliustruojant potencialias grėsmes kitų šalių precedentais reikia skirti konsultacijoms, teikiamoms akademiniams ir mokslo institucijoms. Plėtojant ryšius šioje jautrioje srityje, rekomenduojama iškart patikrinti potencialų Kinijos partnerį minėtoje ASPI duomenų bazėje ir sprendimą priimti atsižvelgiant į rezultatus – vien įstaigos paminėjimas joje turėtų tapti įspėjamoju ženklu, jau nekalbant apie atvejus, kai rizika yra įvardijama. Šios publikacijos autoriaus ne kartą pabrėžta būtinybė didinti kinų kalbos, kultūros ir Kinijos aktualijų bendrąjį išmanymą ir ekspertines žinias šioje srityje taip pat turėtų tapti vienu iš svarbesnių įgyvendinamos Lietuvos užsienio politikos diversifikacijos Azijoje aspektų, ypač gilinant santykius su Taivanu ir Singapūru. Šiais ir kitais (pvz., Australijos) atvejais sprendimų priėmėjams rekomenduojama į dvišalių santykių darbotvarkę įtraukti akademinį mainų, bendrų tyrimų ir kalbos studijų klausimus būtent Kinijos tematika.
- Apibendrinant pažymėtina, kad, pamažu įgyjant atsparumą Kinijai nacionalinės politikos srityje, būtina vis labiau kreipti dėmesį į žemesnius lygmenis – savivaldos ir visuomenės, kaip reikalauja visapusiško ir tvaraus bet kokios valstybės atsako į tokias sudėtingas grėsmes tikslas. Esminiu papildomu Lietuvos ir Kinijos tarpusavio santykių principu visuose jų lygmenyse turi tapti skaidrumas, todėl

sprendimų priėmėjams rekomenduojama skatinti visus suinteresuotus veikėjus viešinti savo sąveikos su Kinijos subjektais esmę remiantis įstatymais ar viešuoju interesu.

Nuorodos

- ¹ Konstantinas Andrijauskas, "The Dragon and the Knight: China's Growing Presence in Lithuania". Vilnius: Eastern Europe Studies Centre, February 16, 2020, https://www.eesc.lt/uploads/news/id1137/v07_Dragon-and-Knight_leidinys_A4.pdf.
- ² Konstantinas Andrijauskas, „Kinijos ir Lietuvos santykiai 2020 m.: nusimetant kaukes?“. Vilnius: Rytų Europos studijų centras, 2021 m. sausis, https://www.eesc.lt/wp-content/uploads/2021/01/SINO-LITHUANIAN-RELATIONS_leidinys_A4_LT.pdf.
- ³ Elzbieta Reivytytė, ELTA, „Lietuva pasitraukė iš Kinijos „17+1“ bloko Rytų Europoje, tai daryti ragina ir kitas ES šalis“. *LRT.lt*, 2021 m. gegužės 22 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1415203/lietuva-pasitrauke-is-kinijos-17plus1-bloko-rytu-europoje-tai-daryti-ragina-ir-kitas-es-salis>.
- ⁴ Vaidotas Beniušis, BNS, „Dirgiklis Kinijai? Lietuva šiemet ketina atidaryti verslo atstovybę Taivane“. *LRT.lt*, 2021 m. kovo 4 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1357795/dirgiklis-kinijai-lietuva-siemet-ketina-atidaryti-verslo-atstovybe-taivane>.
- ⁵ Živilė Banytė, ELTA, „Lietuva planuoja atidaryti diplomatinės atstovybes Pietų Korėjoje ir Singapūre“. *LRT.lt*, 2021 m. kovo 30 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1376679/lietuva-planuoja-atidaryti-diplomatines-atstovybes-pietu-ko-rejoje-ir-singapore>.
- ⁶ Sniegė Balčiūnaitė, BNS, „Seimas užkirto kelią: ryšių rinkoje, ypač diegiant 5G, nepatikimų tiekėjų neturi būti“. *LRT.lt*, 2021 m. gegužės 25 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1417390/seimas-uzkirto-kelia-rysiu-rinkoje-ypac-diegiant-5g-nepatikimu-tiekejui-neturi-buti>.
- ⁷ Vaidotas Beniušis, BNS, „Vyriausybė blokuoja Kinijos įmonės bagažo skenavimo įrangą Lietuvos oro uostuose“. *LRT.lt*, 2021 m. vasario 17 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1346635/vyriausybe-blokuoja-kinijos-imonės-bagazo-skenavimo-iranga-lietuvos-oro-uostuose>.
- ⁸ „Kinijos valstybinė žiniasklaida apie Lietuvą: jie bijo Rusijos, todėl dabar ima bijoti ir Pekino“. *LRT.lt*, 2021 m. gegužės 24 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1416122/kinijos-valstybine-ziniasklaida-apie-lietuva-jie-bijo-rusijos-todel-dabar-ima-bijoti-ir-pekino>.
- ⁹ Juolab kad tarpusavio ekonominės sąveikos (prekybos ir investicijų) klausimas tebesitęsiančios sveikatos krizės (ir Kinijos pabrėžtinai autarkiškos reakcijos į ją) kontekste neatrodo toks aktualus kaip įprastai.
- ¹⁰ *The Economist*, "A confident China seeks to insulate itself from the world". *The Economist*, March 11, 2021, <https://www.economist.com/china/2021/03/11/a-confident-china-seeks-to-insulate-itself-from-the-world>.

-
- ¹¹ Robin Emmott, David Brunnstrom, "West sanctions China over Xinjiang abuses, Beijing hits back at EU". *Reuters*, March 23, 2021, <https://www.reuters.com/article/uk-usa-china-eu-sanctions-idUSKBN2BE2LF>.
- ¹² "Foreign Ministry Spokesperson Announces Sanctions on Relevant EU Entities and Personnel". Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, March 22, 2021, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/t1863106.shtml.
- ¹³ "MEPs refuse any agreement with China whilst sanctions are in place". European Parliament, May 20, 2021, <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20210517IPR04123/meps-refuse-any-agreement-with-china-whilst-sanctions-are-in-place>.
- ¹⁴ „Seimas rezoliucija pasisakė dėl uigūrų padėties Kinijoje“. Lietuvos Respublikos Seimas, 2021 m. gegužės 20 d., https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35403&p_k=1&p_t=276510.
- ¹⁵ European Commission and HR/VP contribution to the European Council, "EU-China – A strategic outlook". March 12, 2019, <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf>.
- ¹⁶ Giorgio Leali, "China topples US as EU's top trade partner over 2020". *Politico*, February 15, 2021, <https://www.politico.eu/article/china-topples-us-as-eus-top-trade-partner-over-2020/>.
- ¹⁷ European Union Chamber of Commerce in China, "European Business in China: Business Confidence Survey 2021". 2021, https://european-chamber.com/upload/documents/documents/BCS_EN_final%5b917%5d.pdf.
- ¹⁸ Steve Holland, Guy Faulconbridge, "G7 rivals China with grand infrastructure plan". *Reuters*, June 13, 2021, <https://www.reuters.com/world/g7-counter-chinas-belt-road-with-infrastructure-project-senior-us-official-2021-06-12/>.
- ¹⁹ Alexander Gabuev, "As Russia and China Draw Closer, Europe Watches With Foreboding". Carnegie Moscow Center, March 19, 2021, <https://carnegie.ru/commentary/84135>.
- ²⁰ Bobo Lo, Edward Lucas, "Partnership Without Substance: Sino-Russian Relations in Central and Eastern Europe". Washington, DC: Center for European Policy Analysis, 2021, <https://cepa.org/wp-content/uploads/2021/05/Russia-China-Partnership-5.7.21.pdf>.
- ²¹ Justina Daščioraitė, „Rokiškyje – daug žadantis kinų vizitas“. *Mano kraštas*, 2019 m. spalio 17 d., <https://www.manokraštas.lt/straipsnis/rokiskyje-%E2%80%93-daug-zadantis-kinu-vizitas>.
- ²² T. y. iš esmės nuo Xi Jinpingo įsitvirtinimo partijos ir šalies vadovo poste.
- ²³ Adriana Skorupska, Justyna Szczudlik, "EU–China Paradiplomacy – The Perspective of Cities, Regions and Provinces". *The Role of Regions in EU-China Relations*, ed. Tomasz Kamiński (Łódź: Łódź University Press, 2021), 16–18.

- ²⁴ Ivana Karásková et al., "Empty shell no more: China's growing footprint in Central and Eastern Europe". Prague: Association for International Affairs, April 2020, https://chinaobservers.eu/wp-content/uploads/2020/04/CHOICE_Empty-shell-no-more.pdf.
- ²⁵ Ignas Jačauskas, „R.Šimašius: komunistinės Kinijos įkūrimas Vilniuje nebus minimas“. *15min.lt*, 2019 m. rugsėjo 23 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/vilniaus-valdzia-zada-pasalinti-reklamas-kvieciancias-svesti-komunistines-kinijos-ikurima-56-1206380>.
- ²⁶ „Miesto partneriai“. Kauno miesto savivaldybė, 2020 m. gegužės 8 d., <http://www.kaunas.lt/apie-kauna/miesto-partneriai/>.
- ²⁷ „Savivaldybių tarptautiniai ryšiai“. Lietuvos savivaldybių asociacija, žiūrėta 2021 m. liepos 5 d., <https://www.lsa.lt/veikla/tarptautiniai-ryšiai-ir-atstovavimas-europos-institucijose/savivaldybiu-tarptautiniai-ryšiai/>.
- ²⁸ „Bendradarbiavimo 10-mečio proga – enciklopedijos ir knygos Vilniui iš Guangdžou“. Vilniaus miesto savivaldybė, 2016 m. vasario 23 d., <https://vilnius.lt/lt/2016/02/23/bendradarbiavimo-10-mecio-proga-enciklopedijos-ir-knygos-vilniui-is-guangdzou/>.
- ²⁹ Milda Ancevičė, „Klaipėdos meras: kinai kviečia aktyviau žengti į jų rinką“. *Verslo žinios*, 2014 m. rugsėjo 23 d., <https://www.vz.lt/archive/article/2014/9/23/klaipedos-meras-kinai-kviecia-aktyviau-zengti-i-ju-rinka&xkeoT>; Fausta Kalinauskaitė, „Klaipėdoje apsilankė Čingdao miesto delegacija“. *Vakarų ekspresas*, 2015 m. rugsėjo 28 d., <https://ve.lt/naujienos/klaipeda1/klaipeda/klaipedoje-apsilanke-cingdao-miesto-delegacija-1399972>.
- ³⁰ Gražina Juodytė, „Čingdao – devynioliktas miestas, su kuriuo giminiuosius Klaipėda“. *Vakarų ekspresas*, 2004 m. gegužės 29 d., <https://ve.lt/naujienos/lietuva/lietuvos-naujienos/cingdao---devynioliktas-miestas-su-kuriuo-giminiuosius-klaipeda-386376>.
- ³¹ „Miestai partneriai“. Klaipėdos miesto savivaldybė, žiūrėta 2021 m. liepos 7 d., <https://www.klaipeda.lt/lt/savivaldybe/meras/miestai-partneriai/225>.
- ³² Į Čengdu miestą vyko tuometiniai LSA prezidentas ir Druskininkų meras Ričardas Malinauskas, viceprezidentas ir Pagėgių meras Virginijus Komskis bei administracijos direktorė Roma Žakaitienė. Žr.: „Lietuvos savivaldos atstovai – Kinijos miestų tarptautinės draugystės konferencijoje“. Lietuvos savivaldybių asociacija, 2012 m. rugsėjo 18 d., <https://www.lsa.lt/naujienos/2012/09/18/lietuvos-vietos-savivaldos-atstovai-kinijos-miestu-tarptautines-draugystes-konferencijoje/>.
- ³³ The Chinese People's Association for Friendship with Foreign Countries (中国人民对外友好协会). Žiūrėta 2021 m. liepos 7 d., <https://cpaffc.org.cn/index/index/index/>.
- ³⁴ „Pasirašytas pirmasis Kinijos ir Lietuvos susitarimas dėl bendradarbiavimo vietos savivaldos srityje“. Lietuvos savivaldybių asociacija, 2012 m. lapkričio 5 d., <https://www.lsa.lt/naujienos/2012/11/05/pasirasytas-pirmasis-kinijos-ir-lietuvos-susitarimas-del-bendradarbiavimo-vietos-savivaldos-srityje/>.

- ³⁵ Anne-Marie Brady, "Magic Weapons: China's political influencing activities under Xi Jinping". Conference paper presented at the conference on "The corrosion of democracy under China's global influence", supported by the Taiwan Foundation for Democracy, and hosted in Arlington, Virginia, USA, September 16–17, 2017, https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/documents/article/magic_weapons.pdf.
- ³⁶ Konstantinas Andrijauskas, "The Dragon and the Knight...", p. 13–17.
- ³⁷ Jichang Lulu, "Repurposing democracy. The European Parliament China Friendship Cluster". *Sinopsis*, November 26, 2019, 22, <https://sinopsis.cz/wp-content/uploads/2019/11/ep.pdf>.
- ³⁸ „Lietuvos merai Kinijoje aptaria bendradarbiavimo galimybes“. Lietuvos savivaldybių asociacija, 2016 m. birželio 17 d., <https://www.lsa.lt/naujienos/2016/06/17/lietuvos-merai-kinijoje-aptaria-bendradarbiavimo-galimybes/>; „Kinijoje aptartos dvišalio bendradarbiavimo aktualijos“. Lietuvos savivaldybių asociacija, 2019 m. birželio 25 d., <https://www.lsa.lt/naujienos/2019/06/25/kinijoje-aptartos-dvisalio-bendradarbiavimo-aktualijos/>.
- ³⁹ TV3.lt, „Kazlų Rūdos politikų kelionė į Kiniją už 10 tūkst. eurų: „ieškos sąlyčio taškų“. *TV3.lt*, 2019 m. kovo 21 d., <https://www.tv3.lt/naujiena/lietuva/kazlu-rudos-politiku-kelione-i-kinija-uz-10-tukst-euru-ieskos-salycio-tasku-n994555>; Robertas Aleksiejūnas, „Bendradarbiavimas su kinais primena medinės pilies statybas“. *Anykšta.lt*, 2019 m. lapkričio 19 d., <http://www.anyksta.lt/laikrastis/laikrastis/67219-bendradarbiavimas-su-kinais-primena-medines-pilies-statybas-nr-83-2019-10-26>; „Savivaldos atstovai antrą kartą vieši Kinijoje: kiek rajono biudžetui kainuoja tokios partnerystės apraiškos?“ *Jonavos žinios*, 2019 m. gruodžio 5 d., <https://www.jonavoszinios.lt/naujiena/savivaldos-atstovai-antra-karta-viesi-kinijoje-kiek-rajono-biudzetui-kainuoja-tokios-partnerystes-apraiskos>.
- ⁴⁰ Rita Briedienė, „Vieniems lietuviams bilietą į Harbiną dovanojo likimas, o Rokiškio rajono merui – Savivaldybė“. *Temainfo.lt*, 2020 m. sausio 14 d., <https://www.temainfo.lt/vieniems-lietuviams-bilieta-i-harbina-dovanojo-likimas-o-rokiskio-rajono-merui-savivaldybe/>.
- ⁴¹ Žygimantas Mančenkovas, „Tolima Jonava ir artima Kinija“. *Alio Jonava*, 2019 m. spalio 28 d., http://www.aliojonava.lt/story/3095/tolima-jonava-ir-artima-kinija?fbclid=IwAR2_4Ot1PSx7N_9JXmmj57N7yeN2Ht1kCOCQFSgnN7CJim25tI5P-ci60r3Q.
- ⁴² „Tarptautinis bendradarbiavimas“. Kauno rajono savivaldybė, žiūrėta 2021 m. liepos 8 d., <https://www.krs.lt/savivaldybe/administracine-informacija/tarptautinis-bendradarbiavimas/>.
- ⁴³ „Rokiškio rajono savivaldybės bendradarbiavimo partnerių sąrašas“. Rokiškio rajono savivaldybė, žiūrėta 2021 m. liepos 5 d., <http://naujas.rokiskis.lt/download/28627/2019%20m.%20bendradarbiavimo%20partneriai.doc>.
- ⁴⁴ „Pasirašyta partnerystės tarp Jonavos rajono ir Xuzhou (Kinija) savivaldybių sutartis“. *Jonavos žinios*, 2019 m. liepos 9 d., <https://www.jonavoszinios.lt/naujiena/pasirasyta-partnerystes-tarp-jonavos-rajono-ir-xuzhou-kinija-savivaldybiu-sutartis>.

- ⁴⁵ „Tarptautinis bendradarbiavimas“. Jonavos rajono savivaldybė, 2020 m. liepos 27 d., <https://www.jonava.lt/savivaldybe/veiklos-sritys/tarptautinis-bendradarbiavimas/121>.
- ⁴⁶ „Tarptautinis bendradarbiavimas“. Alytaus miesto savivaldybė, 2020 m. birželio 26 d., <https://alytus.lt/lt/apie-alytu/tarptautinis-bendradarbiavimas-1>.
- ⁴⁷ „Anykščių miesto partneriai“. Anykščių rajono savivaldybė, 2020 m. balandžio 20 d., <https://www.anyksciai.lt/veiklos-sritys/tarptautinis-bendradarbiavimas/anyksciu-miesto-partneriai/5151>.
- ⁴⁸ „VDU pasirašė bendradarbiavimo sutartį su Kinijos universitetu“. Vytauto Didžiojo universitetas, 2021 m. sausio 14 d., <https://www.vdu.lt/lt/vdu-pasirase-bendradarbiavimo-sutarti-su-kinijos-universitetu/>.
- ⁴⁹ Apie mikrorobotikos technologijos naudojimą karyboje buvo rimtai kalbama dar XX a. pabaigoje. Žr.: Johndale Solem, “The Application of Microrobotics in Warfare”. Los Alamos National Laboratory, September 1, 1996, <https://www.osti.gov/servlets/purl/369704>.
- ⁵⁰ China Defence Universities Tracker. Žiūrėta 2021 m. liepos 9 d., <https://unitracker.aspi.org.au/>.
- ⁵¹ “Nanjing University of Aeronautics and Astronautics”. China Defence Universities Tracker, May 4, 2021, <https://unitracker.aspi.org.au/universities/nanjing-university-of-aeronautics-and-astronautics/>.
- ⁵² Elitinės, ypač slaptos ir su karinėmis struktūromis tiesiogiai susijusios institucijos, kurių maždaug pusę tyrimų biudžeto sudaro gynybos projektai.
- ⁵³ BNS, “Court sentences Estonian marine scientist to prison for spying for China”. ERR.ee, March 19, 2021, <https://news.err.ee/1608148489/court-sentences-estonian-marine-scientist-to-prison-for-spying-for-china>.
- ⁵⁴ Märt Läänemets, “Academic Co-operation with the People’s Republic of China: Dangers and Temptations”. Tallinn: International Centre for Defence and Security, April 2020: https://icds.ee/wp-content/uploads/2020/04/ICDS_EFPI_Brief_Academic_Cooperation_with_the_PRC_M%c3%a4rt_L%c3%a4nemets_April_2020_cor.pdf.
- ⁵⁵ Szabolcs Panyi, “The Fight Over Fudan: A Chinese University in Budapest Sparks Reckoning for Sino-Hungarian Relations”. CHOICE, June 7, 2021, <https://chinaobservers.eu/the-fight-over-fudan-a-chinese-university-in-budapest-sparks-reckoning-for-sino-hungarian-relations/>.
- ⁵⁶ „Dvišalės sutartys: Kinija“. Vilniaus universitetas, žiūrėta 2021 m. liepos 9 d., <https://www.vu.lt/tarptautiniai-ryšiai/mainu-galimybes/dvisales-sutartys#kinija>.
- ⁵⁷ „Dvišalio bendradarbiavimo sutartys“. Vilniaus Gedimino technikos universitetas, žiūrėta 2021 m. liepos 9 d., <https://vilniustech.lt/tarptautiskumas/-tarptautine-partneryste/dvisalio-bendradarbiavimo-sutartys/53795?lang=1>.
- ⁵⁸ „Partneriai: Kinija“. Kauno technologijos universitetas, žiūrėta 2021 m. liepos 9 d., <https://ktu.edu/universitetas/partneriai/#Kinija>.

- ⁵⁹ „Tarpautinės partnerystės“. Vytauto Didžiojo universitetas, žiūrėta 2021 m. liepos 9 d., <https://www.vdu.lt/lt/tarptautiniai-ryšiai/bendradarbiavimas/tarptautines-partnerystes/>.
- ⁶⁰ “Beijing Institute of Technology”. China Defence Universities Tracker, May 13, 2021, <https://unitracker.aspi.org.au/universities/beijing-institute-of-technology/>.
- ⁶¹ Nors apie tokį potencialą, ypač aktualioje technologijų perkėlimo srityje, ir byloja talentingo KTU mechatronikos studento pusmečio trukmės stažuotė PTI kone iškart po vasaros, praleistos JAV agentūroje NASA (angl. *National Aeronautics and Space Administration*). Žr.: „NASA tyrimų centre naujos kartos robotą kuriantis KTU studentas apie darbo Silicio slėnyje kasdienybę ir iššūkius“. Kauno technologijos universitetas, 2017 m. liepos 31 d., <https://ktu.edu/news/nasa-tyrimu-centre-naujos-kartos-robotu-kuriantis-ktu-studentas-apie-darbo-silicio-slentyje-kasdienybe-ir-issukius/>;
„NASA stažavęsis vilnietis: „Ten reikia itin daug atkaklumo“. *Žmonės.lt*, 2020 m. gruodžio 7 d., <https://www.zmones.lt/naujiena/nasa-stazavesis-vilnietis-ten-reikia-itin-daug-atkaklumo.e09effbb-385e-11eb-b54d-aa00003c90d0>.
- ⁶² “East China Normal University”. China Defence Universities Tracker, May 13, 2021, <https://unitracker.aspi.org.au/universities/east-china-normal-university/>.
- ⁶³ Konfucijaus institutai, tarp jų ir VU KI, paprastai turi po du direktorius, atstovaujančius vietas ir Kinijos institucijoms.
- ⁶⁴ Zhuang Pinghui, “China’s Confucius Institutes rebrand after overseas propaganda rows”. *South China Morning Post*, July 4, 2020, <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3091837/chinas-confucius-institutes-rebrand-after-overseas-propaganda>.
- ⁶⁵ „Atidaryta 2-oji Konfucijaus klasė Lietuvoje“. Vilniaus universiteto Konfucijaus institutas, 2021 m. kovo 30 d., <https://www.konfucijus.vu.lt/apie-mus/naujie-nos/1032-atidaryta-2-oji-konfucijaus-klase-lietuvoje>.
- ⁶⁶ „Konfucijaus klasė“. VGTU inžinerijos licėjus, žiūrėta 2021 m. liepos 9 d., <https://www.vgtulicejus.lt/category/konfucijaus-klase/>.
- ⁶⁷ Galima net spekuliuoti, kad prie NATO sprendimo surengti 2023 m. viršūnių susitikimą Lietuvoje prisidėjo ir mūsų šalies politika Kinijos atžvilgiu.
- ⁶⁸ Mindaugas Aušra, „LRT tyrimas. Kinai daugelį metų rinko duomenis apie Lietuvos pareigūnus, politikus ir jų šeimos narius“. *LRT.lt*, 2020 m. spalio 8 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lrt-tyrimai/5/1248139/lrt-tyrimas-kinai-daugeli-metu-rinko-duomenis-apie-lietuvos-pareigunus-politikus-ir-ju-seimos-narius>.

